

O, ZAKAJ VAS NI MED NAS?

MIRAN JARC.

V dvorcu zapuščenega gradu je ob svitu mesečine sedela petorica izbrancev. Prvi, ki je, udobno zleknjen v starem naslanjaču, kadil vitko cigareto in z ovojnici tankega dima vzporejal svoje izbrane krilatice, je bil nekdanj po vsej deželi slaven pesnik. Drugi je ždel pri peči kot trhlo drevo in oči so mu sijale v zamolkli bolesti — tudi nekdanj prav tako poveličan filozof, ki je za marsikako presenetljivo misel žrtvoval prijateljstvo ali ljubezen. Pri oknu je slonel slovit, a že pozabljen pripovednik, ki mu je nekoč bujna domišljija narekovala svežnje in svežnje povesti, ob katerih si je nešteto po delu utrujenih sladilo ure počitka. Njemu nasproti je sedel kritik, ki je leta in leta kot mravlja marljiv in oster ko osa primerjal in vzporejal besede svojih tovarišev. Peti pa se je sklanjal nad mizo, truden in zapuščen kot general brez vojske — pozabljeni voditelj množic. Sprva so se pogovarjali toplo, zavzeto, prijateljsko. Ubogi begunci, ki so jih ljudje ostavili, da so se morali zapuščeni zateči na samotni grad. Toda razgovor je postajal vse vnetejši, resnejši, razburljivejši in rezkejši. Drug drugemu so začeli očitati krivdo, da se je narod okrenil od njih.

Pa so se začuli lahni, plahi koraki, in nenadoma je vstopil mlad fant — pastirček. V zaduhli sobi je zadišalo po žitnih poljih in travnikih, ki jih solnce obžareva, mesečina hladi. In je zadišalo po svežem kruhu in sočni besedi, po žuljavih rokah in kmečkem ognjišču, po prešerni pesmi in vzdihu »Oče naš...«

Petorica je obnemela in se začudena ozrla v fantiča, ki jih je nagovoril: »Saj sem menda prišel prav. Vse povsod sem spraševal, kje so oni, ki pišejo knjige, ki skladajo pesmi in oznanjujejo besede tolažbe in blagovesti. Vse dni in noči sem prebedel v koprnenju, da bi vas našel, ker bi se rad naučil tudi jaz zdraviti srca. O, zakaj vas ni več med nas?! Množice čakajo in čakajo, v molku se vdajajo brezupu, ker ni nikogar, ki bi jim povedal odrešilno besedo, da bi ozdravela njihova duša in bi se jim pokoravalo uporno telo.

O, pri nas se zdaj odigravajo strašne stvari: vojske in bolezni, požari in neurja, potresi in glad in smrt. Človek se človeka izogiblje in za kos kruha se spro in ubijajo v zavisti.

In sem se podal od sela do sela, da bi z lepo besedo in toplim pogledom otajal njih oledenela srca ter sem jim prebiral dela, ki ste jih napisali vi, o katerih sem nekoč čul, da ste vodniki ljudstev. Pa so me zasmehovali in se norčevali, češ, kaj nam brbraš neumljive, skrotovičene besede, jasno in glasno nam povej in pokaži, kaj naj storimo, pa te bomo radi poslušali. Da, prav imajo, sem si mislil in spoznal, da sem še neveden in mlad, in zato sem se napotil do vas, da vam vse povem in me naučite pravilno čitati svoja dela.«

Petorica se je lahno nasmehnila in pesnik v naslanjaču je z dolgočasen preložil desno nogo čez levo koleno in dejal: »Hm... Kaj naj ti povemo... Mi nismo za to, da bi poučevali ljudstvo... Če nas hočejo, tu smo... v delih, v delih!« —

»Toda saj vas ne razumejo... Saj jim knjige nič ne pomagajo...; nič boljši niso...«

In mu odgovori kritik: »Boljši? Hm... Kaj nam mar! Mi imamo povsem drug posel, da, da! Sicer pravijo, da naj izboljšujemo ljudi, toda — to se ne sme tako doslovno razumeti, temveč... temveč v nekem višjem smislu...«

Ker je bil kritik v zadregi, je nadaljeval filozof: »Zboljšati sploh ni mogoče...; dokaz: človek v vseh vekovih do danes. Človek je samo zver, samo zver in naše knjige so le... opojne kapljice, ki za hip uspavajo to zver...; samo to in nič več, konec. Nesmisel, nesmisel vse skupaj!«

»Toda, toda,« je fant vztrepetal, »čemu pa potem pravite, da ste vodniki človeštva?«

»Smo... pa v nekem višjem pomenu besede,« se je oglasil pesnik, »kaj nam končno mar, kako se imate tam doli. Vaše življenje nam je le vihar, ki udarja ob strune našega srca. In kadar ne bo več tega viharja — prestanemo sploh biti, ker naš obstanek zavisi samo od neurja in vojske med vami.«

Fant se je začudil in groza ga je obšla. V trenutku je vse razumel in neka davna, nejasna slutnja je zanj zdaj postala resnica. Ves je prebledel, potem pa je z neverjetno odločnostjo zaklical:

»Tedaj pa ste nepotrebni ljudje...; celo škodljivci ste... , ker se imate za vodnike, v resnici pa poznate le sebe!«

»Otrok,« se je skoro po vrsti oglasilo vseh pet, »kaj pa ti veš! Mi smo obhodili že vse dele sveta in prečitali vso učenost, ki jo je napisala človeška roka... , pa nas boš ti učil?!«

»Samo prosil sem vas, da pojdite doli in jim pokažite življenje, ki ga naj žive, da bodo srečni!«

»Naše delo je samo, pisati lepe stavke in... izvajati pravilne misli in sklepe in...«

»Toda ljudje ne verujejo samo pisani, temveč živi besedi, ki jo potrjuje življenje! Takega moža pa pričakujejo nestrpno in pred njim bi neskočno hvaležni padli na kolena...«

»Za to nismo mi in... saj si tudi sami ne znamo pomagati,« je filozof plaho pristavil in zavzdihnil.

In so fanta odslovili. Mladeniču pa je brezmejno spoznanje stisnilo srce v trpljenju, da bi zakričal v veselje. Bilo mu je, kot da se je pred njim razsula ogromna, nebeška roža, ki ji je vse življenje prilival svojo srčno kri, — razsula se je, da je zažvenketalo kot drobci starih črepinj.

A v istem hipu se je v njem vzbudila prej neznana moč in samozavest.

»Živi, da boš pomagal trpečim,« mu je govoril neki skriti glas, »lepoto, ki si jo iskal v solnčnih vzhodih in zahodih, v šumenju dreves, ki jih obliva mesečina, v podoknicah in na slavjih, — to lepoto ti bo stotero nadomestila radost, ki jo

boš občutil, ko se boš daroval tisočerm bratom in sestram, ki ječe še v verigah samoljubja.«

In ko je stopal v dolino, so ga divje ozarjali krvavi plameni na vseh štirih straneh sveta, njemu pa se je zdelo, da ga božajo ljubeče roke človeka, ki se mu zahvaljuje za izkazano dobroto.

O ČLOVEŠKEM NAPUHU.¹

† IVAN CANKAR.

Pogledal sem ji tisti dan v oči
in tam sem bral, da se je vse končalo,
vse do fermenta! Kar je še ostalo,
je komaj vredno pustih besedi.

O vsi svetniki! Saj bolest to ni,
blamaža je brezkončna! Še to malo,
kar je nogó na krovu držalo:
ponòs, še tega ni! Zakričal bi!

Tak kriči, vraga! Kaj boš s tem opravil?
Najboljše je še zmirom: sedi k mizi,
namesto da bi se moralno davil,

napiši testament, nato zagrizi
viržinko in hudič se bo pojavil —
zakaj če daleč ni, je morda blizi...

Vem, da je to sila slab sonet; vem celo, da je nepotreben in da bi slovenska literatura prav lahko izhajala brez njega. Ali pameten človek pogleda in obrne devetkrat vsako stvar, predno jo zavrže. Ta zanikrni sonet razodeva najhujšo slabost slovenske duše; razgalil jo je do kraja. Nekoč sem nameraval napisati prav lepo povest, tako namreč, da bi jo postavil svojim bratom za ogledalo. Hudo sem bil potrft, ko sem razvidel, da je ta lepa zgodba že zdavnaj napisana. Prvikrat v življenju se mi je primerilo poželenje, da bi naskrivaj posegel po tujem bogastvu. Naj se zgodi v božjem imenu!

Legenda je švabska, pravijo. Po mojem pa je vzknila iz tal doline šentflorjanske. Ta edina rodi rastline take sorte.

Jezus je hodil po svetu, prišel je tudi k nam. Kraji so bili tako bogati, da se je sam začudil; kakor da jih je bil čisto ponevedoma ustvaril. Šel je, šel po cesarski cesti; njegovo srce je bilo tako zvrha polno

¹ Nahajala se je med papirji, ki jih je po pisateljevi smrti odkupil msgr. K. Cankar od njegove bivše gospodinje na Rožniku. Op. ur.